

การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน

บุญจันทร์ ทิพย์ชัย^{*}

สมชาย ลำควน^{**}

บุญสม ยอดมาลี^{***}

(วันรับบทความ : 12 มิถุนายน 2561 /วันแก้ไขบทความ : 12 กันยายน 2561 /วันตอบรับบทความ : 12 กันยายน 2561)

บทคัดย่อ

การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง แต่ละกลุ่มได้มีการบูรณาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การวิจัยนี้กำหนดความมุ่งหมายไว้เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง 2) บทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน 3) การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม พื้นที่วิจัยได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร ผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งสิ้น 90 คน นำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง ผ่านการควบคุมทางสังคมด้วยการประกอบประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อ โดยมีผู้อาวุโสในชุมชน หรือผู้ใหญ่ในตระกูลหรือเจ้าโคตรเป็นต้นแบบ เป็นเจ้าพิธีในงาน เป็นปราชญ์ให้ความรู้อบรมหล่อหลอมบุตรหลาน และยังช่วยระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมหรือ ช่วยแก้ปัญหาเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข 2) ปัจจุบัน เจ้าโคตรยังมีบทบาทในสังคมของชาวอีสาน ได้แก่ การระงับข้อพิพาทระหว่าง สามี-ภรรยาทะเลาะกันรุนแรงถึงขั้นหย่าร้างกัน การเป็นเจ้าพิธีในงานแต่งงาน เจ้าโคตรหรือผู้ใหญ่ฝ่ายผู้ชายจะทำพิธีสู่ขอก่อนแต่งงานให้การอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาวเกี่ยวกับการครองเรือนและด้านปราชญ์ชาวบ้าน ปัจจุบันภาครัฐมีการสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทในการเผยแพรภูมิปัญญา เป็นผู้ให้ความรู้เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐ และยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อจะได้ถ่ายทอดการควบคุมอบรมสั่งสอนความรู้ให้บุตรหลาน 3) การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรเพื่อการระงับข้อพิพาทการเป็นเจ้าพิธีในงาน และการเป็นปราชญ์ชาวบ้านมาบูรณาการกับบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนด้านการพูด การเขียน และการนันทนาการ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของ

^{*} นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^{**} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษา

^{***} อาจารย์ ดร., คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษา

คนในชุมชน โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ชุมชนจะได้รับประโยชน์ด้านการระงับข้อพิพาท สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้รวดเร็ว ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในชุมชน ด้านการเป็นเจ้าพิธิในงาน เข้าใจขั้นตอนการจัดพิธิในงานต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มตนมาถ่ายทอดโดยนำมาบูรณาการกับบทบาทหน้าที่ของตนตามโอกาสเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมชาวอีสานตลอดไป

คำสำคัญ : การบูรณาการ/ เจ้าโคตร/ ภูมิปัญญาเจ้าโคตร/ ผู้นำชุมชน

Integrating the seniors' wisdom of the Thai Laos Phutai and Kalerng ethnic groups to the roles of community leaders and social control in Isan

Boonchan Tipchai^{*}

Somchai Lamduan^{**}

Boonsom Yodmalee^{***}

(Received Date : June 12, 2018, Revised Date : September 12, 2018, Accepted Date : September 12, 2018)

Abstract

Use of ethnic leadership wisdom, ethnic groups of Thai-Laos, Phu-tai and Kalerng has been integrated by community leaders. The objectives of this research were to study: 1) to study the history of local wisdom used among Thai-Lao Phu-tai and Kalerng's senior family members. 2) The role of leadership and social control of the community Isan Region 3) Integrating the use of traditional wisdom in social control. Approach: The research area in Isan Region included Roi-Et Province, Kalasin Province, and Sakon Nakorn Province. The samples providing information were 90 persons selected by interviewing and Participant Observation. The primary data was subsequently verified by data triangulation and descriptive Statistics techniques. Results: It was found that the background of local seniors' wisdom of Thai-Lao, Phu-tai and Kalerng ethnic groups is used in several aspects of life, namely earning for a living, herbal treatment, occupation, coexistence, art creativity, rituals led by senior leaders of the community. This also helps with peaceful settlement of disputes. Seniors are still found to play important roles in the community, coping with difficult situations and bringing peace and harmony into families. Ceremonies such as weddings are led by seniors who give blessing and advice to new couples. Use of local wisdom is currently supported by government sectors so it can be passed on to others. Basketry makes a

^{*} Ph.D. Student, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

^{**} Asst. Prof., Ph.D., Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Advisor

^{***} Lecturer, Ph.D., Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Advisor

good example of this value. However, ways of the wisdom use has been changed due to economic situations, cultural changes, unemployment, ignorance, poverty, divorcement, arguments, and drug addiction. This also leads to being less respectful to seniors, and lack of knowledge about law makes the people deal with cases and end up with meeting in court. Integrating seniors' wisdom into leadership is aimed at improving the leaders' interpersonal and communicative skills. This performance needs co-operation from members in the society. Conclusion/Recommendations: The study revealed that integration of seniors' wisdom into leadership benefits the communities with peaceful settlement of disputes, justice, equality, local wisdom, and how to exchange one's own wisdom with others' before learning to integrate it into their work for the ultimate in prosperity of the society.

Keywords: Integration/ Senior' Wisdom/ Community Leaders/ Social Control

บทนำ

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวหรือชาวอีสาน ที่มีการตั้งหลักปักฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากตีความแล้ว หมายถึงคนเชื้อชาติไทยที่อยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย (อีสานเป็นภาษาบาลี แปลว่า ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย แต่ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายเชื้อชาติ เช่น เชื้อชาดิลาว เขมร ไทย จีน เวียดนาม อินเดีย หรือเชื้อชาติอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่แต่โบราณกาล หรืออพยพเข้ามาอยู่ใหม่หลังสงคราม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด และถือว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในอีสาน (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2543, น.102) ตระกูลไทยลาวมีความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมทั้งสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง

ชาวไทยลาว ยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮีตสิบสอง" (คือกิจกรรมประเพณีในรอบ 12 เดือน) นับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน คือ พุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีตของชาวบ้านมุ่งที่จะสั่งสอนให้เป็นพลเมืองดี มากกว่าที่จะสอนให้ละโลกีย์ไปสู่นิพพาน ตามปรัชญาพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่ นา ฯลฯ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก นั่นคือ ผีปู่ตา ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลเจ้าปู่ตา (ตูปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่งกะจ้ำ หรือหม้อจ้ำ เป็นผู้ที่ติดต่อกับวิญญาณ กะจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากผู้หนึ่งคนลาวอาศัยอยู่บริเวณที่ราบหุบเขาแม่น้ำโขงคนลาวในประเทศลาว และคนลาวในภาคอีสานของไทยมีความสัมพันธ์กันมาช้านาน มีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่งหลังจากนั้นจะย้ายออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ ลูกสาวมักจะได้รับมรดกที่ดิน บ้านจากพ่อแม่ และมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนหลังจากแต่งงาน (Lebars and others, 2001, pp.217-218) ชาวไทยลาวนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท และศาสนาพราหมณ์ซึ่งปรากฏใน

พิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านไทยลาวจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมเด็กชายได้มีโอกาสบวชเณร และอุปสมบทตามลำดับ นอกจากนั้นชาวไทยลาวยังมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ เช่น ผีในต้นไม้ แม่น้ำ ในบ้าน ไนไร่ นา ผีประจำหมู่บ้าน และผีบรรพบุรุษ ในระบบความเชื่อมีความเกี่ยวโยงเชิงวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ ได้ก่อกบฏโดยยกกองทัพมาจนถึงนครราชสีมา แต่ถูกไทยปราบปรามพร้อมกับการอพยพผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ไทยในเขตเมืองวัง เมืองกระป๋อง เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย (ถวิล เกสรราช, 2512, น.52-53) ชาติพันธุ์ผู้ไทย มีถิ่นอาศัยอยู่ในตะวันออกเฉียงเหนือ มีการตั้งหลักแหล่งหลายจังหวัด เช่น จังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อบางอย่างแตกต่างไปจากไทยลาวซึ่งปัจจุบันถูกผสมด้วยวัฒนธรรมไทยลาวและวัฒนธรรมไทย สุพจน์ ประเสริฐศรี (สุพจน์ ประเสริฐศรี, 2527, น.51) นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาไท ยังกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษามอญเขมร เช่น ชาติพันธุ์กะเลิง

ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลาย ๆ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร มีประวัติความเป็นมา การเลือกหลักแหล่งทำมาหากิน วัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนภาษาพูดที่มีสำเนียงหรือถ้อยคำที่นิยมใช้กันเฉพาะในกลุ่มของตน (ทรงคุณ จันทจร, 2544, บทคัดย่อ) ในอดีตภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก กลุ่มมอญ-เขมร แต่ปัจจุบันใช้ภาษาไทยลาว ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มที่ชอบอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบสูง ตามไหล่เขาและเมื่อกลุ่มกะเลิงลงมาอยู่พื้นที่ราบปะปนกับโย้ย ญ้อ ทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมภาษาพูดในกลุ่มไทยลาวชนเผ่ากะเลิง ก่อนจะอพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง จากการสันนิษฐานของนักวิชาการกล่าวไว้ว่า ชาวจีนเขียนไว้ว่า คุณลุน หรือกรุง จนเพี้ยนเป็น กะลุง ในภาษาจามเมื่อชาวเขมรมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตอนเหนือของเวียดนาม คณะสำรวจดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง นำโดย ร.อ.เดอมาเกลฟ ได้กล่าวถึงถิ่นที่อยู่ของชนเผ่ากะเลิงว่าอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำตะโปน และบริเวณต้นน้ำเซบั้งเหียน เป็นที่ยอมรับกันว่าได้อพยพมาจากดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง อพยพข้ามมาฝั่งไทยหลายครั้ง นับตั้งแต่การปราบปรามเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยรัชกาลที่ 3 และอพยพครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเกิดขบถจีนฮ่อ ชนเผ่ากะเลิงเป็นผู้ที่รักความสงบชนเผ่ากะเลิง มีการตั้งถิ่นฐานในเขตจังหวัดสกลนคร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคอีสานเป็นเวลานาน แต่ละกลุ่มได้สั่งสมประสบการณ์ โดยผ่านการลองผิดลองถูก อันเกิดจากภูมิปัญญาเจ้าโคตรมีบทบาทหลายด้าน เช่นด้านบุคคล ครอบครัว และชุมชน ความเชื่อและความศรัทธาต่อศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งได้นำมาเป็นเครื่องมือหล่อหลอม

คนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยดี โดยมีเจ้าโคตรที่เป็นผู้ใหญ่ในตระกูล และเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์เฉลียวฉลาด แก้ปัญหาได้ด้วยการใช้ภูมิปัญญาของตน ภูมิปัญญาดังกล่าวทำให้สังคมมี เสถียรภาพแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ทางสังคมที่มุ่งหมายให้สมาชิกของสังคมยอมรับ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ความเป็น ระเบียบของสังคม สถานภาพทางสังคมและบทบาททางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกใน สังคมให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน ปัจจุบันเนื่องจากชาวอีสานมีการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง การเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคม อุตสาหกรรม การเกิดค่านิยมใหม่ ๆ สมาชิกในสังคมบางกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เกิดความ ล้มเหลวของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือสมาชิกบางกลุ่มที่สร้างความเดือดร้อน ทำให้เกิดการ ขาดระเบียบและเป็นปัญหา เกิดจากการที่กลุ่มต่าง ๆ มีความคิดเห็นและความต้องการผลประโยชน์ ขัดกันไม่ยอมร่วมมือแก้ไข้ปัญหา ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในด้านการควบคุมทางสังคมทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์ มีความแตกต่าง หลากหลายในระบบคิดและวิธีการซึ่งยังอาจเกิดประโยชน์ในด้านการระงับข้อพิพาท ระหว่าง บุคคล ครอบครัว ชุมชน เนื่องจากแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความสลับซับซ้อนด้าน ภูมิปัญญาเจ้าโคตรซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างจึงเป็นที่มาของการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อนำมา บำรุงการ ตัดสินชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกคนยอมรับภูมิปัญญาดังกล่าว ได้นำมาใช้ในการระงับ ข้อพิพาท การเป็นเจ้าพิธในงานและการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยนำมาบำรุงการกับบทบาทหน้าที่ ควบคุมทางสังคมตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการบำรุงการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมของการศึกษา เรื่องการบำรุงการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของ ชุมชนในภาคอีสาน พบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังนี้

พระอิพนธ์ อภิภูณโณ และคณะ (2548, น.228-237) ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตร พบว่า

กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทของระบบเจ้าโคตรจากการศึกษาวิจัยพบว่า เจ้าโคตร คือ ผู้เป็นใหญ่ของวงศ์ตระกูล เป็นผู้อาวุโสที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ไว้วางใจ มีความรู้ วิทยา คุณวุฒิ และประสบการณ์ โดยมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันลูกหลาน เป็นคนที่สามารถช่วยจัดการปัญหาเกี่ยวกับเรื่องมรดก ชีวิตครอบครัวไม่ให้ถูกรังแก หรือถ้าถูกรังแกแล้วก็ทำให้ได้รับความยุติธรรม เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมจรรยา เป็นที่เคารพศรัทธาและยำเกรงของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมคนกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีปรองดองในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การกินตองหรือการแต่งงาน การแบ่งมรดก การไกล่เกลี่ยให้คืนดีต่อกัน หรือมีความเกี่ยวข้องในการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเจ็บป่วย ผีเข้า ปลุกบ้านใหม่ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง จึงใช้ ระบบเจ้าโคตร เข้ามาช่วยจัดการแก้ไขไกล่เกลี่ย เพื่อให้เกิดความเป็นกลาง และยุติธรรม ซึ่งเมื่อสิ้นสุดการไกล่เกลี่ยแล้วจะทำให้คู่กรณีสามารถอยู่ร่วมกันได้ จะเห็นได้ว่า สถาบันเจ้าโคตรยังคงมีพลังในการดำรงชีวิตของชาวชนบทอีสาน

ข้อดีของการใช้ระบบเจ้าโคตร คือ ระบบเจ้าโคตรนั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพราะทำให้เกิดเป็นศูนย์รวมในการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ปรองดอง ในวงศ์เครือญาติ และเป็นที่เคารพศรัทธาของคนทั่วไป ทำให้เยาวชนรู้จักสามัคคี รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เป็นผู้ที่ว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ดื้อรั้นก้าวร้าว เมื่อผู้ใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าโคตรได้แนะนำตักเตือนเมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทบาดหมางกันขึ้น โดยให้ข้อคิด ให้ความเข้าใจ สอนให้มีความรักและสามัคคีในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอยู่สันติสุขในสังคม รวมทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีของท้องถิ่นอีกด้วยสำหรับข้อเสียของระบบเจ้าโคตร คือ มีความลำเอียงไม่ยุติธรรม คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจนำพา การดำเนินการในระบบเจ้าโคตรยังไม่มีการพัฒนาขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยด้วยระบบเจ้าโคตร คือ คณะกรรมการจะคัดเลือกมาจากชุมชนระดับตำบล ซึ่งเป็นคณะกรรมการทำหน้าที่รับเรื่องจากชุมชนแล้วส่งคืนให้ชุมชนพิจารณาก่อน ถ้ายังไม่เป็นผลก็จะพิจารณาประนีประนอม หากไม่สำเร็จก็จะส่งขึ้นศาลพิจารณาต่อไปหลักการและขั้นตอนในการระงับข้อพิพาทของระบบเจ้าโคตร ในการระงับข้อพิพาทจะต้องประกอบด้วย

1. ขั้นตอนชักใช้ไร่เรียง กรณีที่เกิดขึ้นได้รับรู้ทั้งสองฝ่าย หน้าที่ของเจ้าโคตรจะต้องมาถามว่า เหตุการณ์ต่างๆ เป็นมาอย่างไร เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วค่อยมาตอบโต้
2. การชี้ขาด คือ ในการตัดสินคดีจะทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความเข้าใจในความผิดและความถูกต้อง เห็นถึงจุดบกพร่องของแต่ละฝ่ายว่า มีความผิดถูกอย่างไร มีจุดบกพร่องที่ควรแก้ไข ปรับปรุงอย่างไรได้บ้างเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความประนีประนอมยอมความกันได้อย่างสันติ
3. สร้างความพอใจทั้งสองฝ่าย คือ ชี้ให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโทษอย่างไรบ้าง เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นอกเห็นใจ และเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น

4. ชนะทั้งสองฝ่าย คือ ให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความรู้สึกว่า ไม่ได้แพ้ฝ่ายหนึ่ง หากเป็นเช่นนั้น จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าลำเอียง แต่มีการตัดสินใจให้ชนะทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดการประนีประนอม หรือปรับหาวิธีที่จะอยู่ร่วมกันโดยยุติความรุนแรงให้มากที่สุดการลงโทษด้วยระบบเจ้าโคตรดังกล่าว จะทำให้บุคคลในสังคมต้องยอมรับสภาพการไม่ให้ความร่วมมือจากสังคมที่ตนเป็นอยู่ ดังนั้น ระบบเจ้าโคตรจะช่วยให้คนในสังคมต้องเคารพและให้ออกาสกัน ต้องมีการให้เกียรติกัน เพราะโดยพื้นฐาน ทุกคน คือ ญาติพี่น้องกันนั่นเอง

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตรจากการศึกษาวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยในพระพุทธศาสนา ได้แบ่งการไกล่เกลี่ยโดยใช้คนกลางออกเป็นหลายระดับตามแต่สภาพบริบทของความขัดแย้ง โดยจะเน้นวิธีการไกล่เกลี่ยแบบผสมผสาน มี 3 ขั้นตอน คือ

3.1 ผู้ไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าคู่กรณี คือ การเข้าไปพูดคุยโดยตรงกับผู้ที่ก่อปัญหา

3.2 การเจรจาโดยผู้ไกล่เกลี่ย คือ การเจรจาโดยให้เหตุผลโน้มน้าว รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงคุณและโทษ

3.3 ความร่วมมือของคู่กรณี คือ การปล่อยวางให้คู่กรณีได้ทำการตกลงกันเองหรือปล่อยให้คู่กรณีได้เรียนรู้ถึงบทเรียนจนกระทั่งเกิดความยินยอมกันเองส่วนในมิติการไกล่เกลี่ยของสงฆ์นั้น พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ให้การระงับอธิกรณ์ทุกประเภทดำเนินไปอย่างเปิดเผยและโปร่งใสต่อหน้าสงฆ์

สมชาย วรรณสุ (2551, น.385-390) ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสาน ในการระงับข้อพิพาททางสังคมพบว่า ประเด็นสำคัญคือการประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ และการนำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม พบว่าการประยุกต์คือการปรับวิธีการและแนวทางเลือกใหม่ในการนำไปปรับใช้ระบบเดิม ลักษณะเดิมให้สอดคล้องเชื่อมโยงประสานกับของใหม่เป็นอีกรูปหนึ่งหรือระบบใหม่ เช่นการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับคำสาบาน ฮีต 12 คอง 14 กฎระเบียบหมู่บ้าน ที่ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ นำไปประยุกต์ให้เข้ากับกระบวนการทางยุติธรรมแล้วใช้กับการระงับปัญหาทางสังคม การนำเอาหลักธรรมข้อความสันโดษ ไปปรับประยุกต์เข้ากับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล แล้วนำไปใช้ในการระงับปัญหาเศรษฐกิจการนำเอาประเพณี 12 เดือนไปประยุกต์เข้ากับโครงการรักษาศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมอนุรักษ์บุญประจำท้องถิ่น มีความสอดคล้องกลมกลืนกันแล้วนำไปใช้กับการแก้ปัญหาวัฒนธรรม เป็นต้นนอกจากนั้นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านความเชื่อในการระงับข้อพิพาททางสังคมของชาวอีสาน พบว่า ได้ประยุกต์ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีการบนบานศาลกล่าวคำสาบาน การสาปแช่ง ซึ่งเป็นการประยุกต์เข้ากับกระบวนการยุติธรรม แล้วนำไปใช้

ระงับข้อพิพาทด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนอย่างมีความสุข การระงับข้อพิพาททางสังคมหากยึดหลักความเป็นธรรม คุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง สังคมก็จะสงบสุข หากขาดคุณธรรมความถูกต้อง ความซื่อสัตย์สุจริตสังคมก็เสื่อมและ

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคมพบว่า วิธีการระงับข้อพิพาทมีหลายวิธีควรประยุกต์ให้เข้ากับกาลสมัย ให้มีมาตรฐานในการบังคับใช้ วิทยากรผู้ดำเนินการควรประยุกต์จัดตั้งเป็นสถาบัน สมาคม มีการอบรมสัมมนา หาความรู้และให้มีความตอบสนองตามสมควรแก่กรณี ควรประยุกต์ผู้นำชาวบ้านเข้าร่วมเป็นองค์กรทำหน้าที่ระงับข้อพิพาท วิธีการระงับข้อพิพาทที่ดี วิทยากรที่ดี ควรจะประยุกต์ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ในเรื่องคำสาบาน คำสัญญา และควรประยุกต์ใช้ให้เป็นรูปธรรมเด่นชัดตามที่กล่าวมานี้เป็นการวิเคราะห์ข้อพิพาททางสังคม ในสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับผลของการวิเคราะห์ปัญหาสังคม อุปสรรคที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแก้ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมนอกจากนี้ ยังมีทัศนคติหรือความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีผู้พิพากษา ผู้ประนีประนอม ผู้เคยได้รับผลตามคำพิพากษา และพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานไปปรับใช้ในการระงับข้อพิพาททางสังคมแล้วกลุ่มผู้พิพากษาพบว่าการไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ควรทำทุกคดีกลุ่มผู้ประนีประนอมพบว่า ผู้ไกล่เกลี่ยควรมีบทบาทสำคัญเพราะทำให้คู่กรณียุติข้อพิพาทลงได้ และเป็นการแบ่งเบาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องกับการยุติธรรม กลุ่มผู้เคยผ่านการพิจารณาพิพากษาคดีและผ่านการระงับข้อพิพาทพบว่าผู้แพ้ย่อมเสียใจผู้ชนะพอใจ ในกระบวนการยุติธรรม

สมศักดิ์ จังตระกุล (2554, น.149-158) ได้ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทยผลการศึกษาพบว่า

1. บทบาทในการจัดการความขัดแย้งของนายอำเภอของประชาชน ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ตัวนายอำเภอของประชาชน ที่จะต้องทำงานด้วยความทุ่มเท เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย พฤติกรรมการทำงานที่เหมาะสม ภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารงาน และความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ปัจจัยอำนาจตามโครงสร้างทางราชการ เป็นอำนาจหน้าที่ที่นายอำเภอมี โดยเป็นอำนาจตามกฎหมาย และอำนาจทางการบริหาร และปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย และความจริงจังของผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชน มี 3 วิธีการ คือวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยส่วนบุคคล โดยการเกลี้ยกล่อม การประนีประนอม การเสริมสร้างความเข้าใจ การอดกลั้น การเชิญคู่กรณีมาพบโดยทันที และการเจรจาด้วยความยุติธรรม วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยอำนาจตามโครงสร้างทางราชการ โดยการเลือกใช้คนให้เหมาะกับงานและเวลา การให้ข้อมูล

ย้อนกลับที่สร้างสรรค์ การใช้อำนาจตามกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งแบบวางแผนเป็นขั้นตอน การตั้งคณะกรรมการจัดการความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยการขอความร่วมมือผู้มีบารมี และการเสริมสร้างความจริงใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งของทุกภาคส่วน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงวิธีการจัดการ การพัฒนาทักษะ และการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชน โดยอำเภอจะต้องมีกลไกยุติความขัดแย้งระดับชุมชน มีศูนย์บริหารงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย (นิติกร) ประจำอำเภอ มีหน่วยจัดการความขัดแย้งเคลื่อนที่เร็ว และมีหลักสูตรเพื่อการถ่ายทอดความรู้วิธีการจัดการความขัดแย้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือศึกษาข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยเก็บข้อมูลจากส่วนราชการ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และบุคคลทั่วไป ใช้เครื่องมือการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม พื้นที่ทำการวิจัยเจาะจง 3 แห่งได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านเชียงใหม่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง บ้านกุดแฮด อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ระยะเวลาในการศึกษา เดือนพฤษภาคม 2558 - เดือนพฤษภาคม 2560 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้จำนวน 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 54 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 18 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้สรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบหาบทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน นำมาสรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง ความเป็นมาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง พบว่ามีการใช้สืบทอดกันมายาวนาน การใช้ภูมิปัญญามีหลายวิธี เช่นการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมคู่กรณีให้ยอมความกันหรือตกลงกันด้วยดี ไม่อาฆาตล้างแค้นภายหลัง โดยมีเจ้าโคตรหรือญาติผู้ใหญ่ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ช่วยกันประนีประนอมปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถจบลงได้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การเป็นเจ้าพิธีในงาน พบว่า เจ้าโคตรมีบทบาทสำคัญ

จะต้องอยู่ในพิธีกรรมจนแล้วเสร็จ โดยเฉพาะงานแต่งงาน เจ้าโคตรจะเป็นผู้อบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาว เกี่ยวกับการครองเรือน เพื่อให้คู่ สามี- ภรรยาใหม่ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเป็นปราชญ์ ชาวบ้าน พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ ด้วยวิธีการทำให้ดู ไม่มีการจดบันทึก เป็นเพียงการฝึกจนเกิดทักษะ สามารถสืบทอดและนำมาถ่ายทอด รุ่นต่อรุ่นจนปัจจุบัน

1.1 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านเชียงใหม่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น สองลักษณะคือเจ้าโคตรในตระกูลและเจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนับเครือญาติ มีบทบาทในการควบคุมดูแลทายาทในตระกูลสมัยก่อนเกี่ยวข้องเชื้อเรื่องผีประจำบรรพบุรุษโดย บ้านเรือนเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน มีห้องเปิงมีหิ้งบูชาเป็นเขตหวงห้ามลูกสะใภ้และลูกเขยเข้าไปล่วงเกิน หากฝ่าฝืนรวมทั้งการกล่าวถ้อยคำล่วงเกิน ถือว่าผิดผีเรือนจะต้องมีการปรับไหมใส่โทษ จะต้องมีการอบรม และขอขมา การที่แต่ละครอบครัวสร้างระบบดังกล่าวจึงสามารถควบคุมสมาชิกครอบครัวได้ กรณีสมาชิก ในตระกูลเกิดความขัดแย้งเรื่องทรัพย์สินมรดก ได้แก่ การแบ่งปันที่ดิน ข้อขัดแย้งการปักปันเขตแดน ทรัพย์สินเงินทอง สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย การแย่งน้ำ และระบายน้ำลงในเหมืองฝาย เมื่อเกิดความ ขัดแย้งกันมักเกี่ยวข้องเรื่องกระทำผิดต่อผี จุดแข็งของจารีตทำให้เจ้าโคตรระดับตระกูลสามารถ ควบคุมสมาชิกในตระกูลได้ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวบ้านเชียงใหม่ มีความเชื่อแบบผสม พุทธ พราหมณ์ ผี เข้าด้วยกัน ที่เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมระดับชุมชนคือ ผีปู่ตา ต่อมาไม่มีการนับถือ โดย ชาวบ้านเชื่อว่า ผีปู่ตาสร้างความเดือดร้อนจึงได้นิมนต์พระสงฆ์ผู้มีวิทยาคมมาปราบแล้วให้ชาวบ้าน หันมานับถือตามแนวพุทธศาสนา ประกอบกับในหมู่บ้านมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ การเชื่อทั้งสองมีข้อ ปฏิบัติระดับชุมชนเช่นกัน

1.2 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น สองลักษณะเช่นกัน ส่วนที่แตกต่างในระบบเจ้าโคตรคือชาติพันธุ์ผู้ไทยให้ความสำคัญในระบบขัดเถลา และควบคุมทางสังคม คือพ่อล่ำแม่ล่ำในระบบครอบครัวผ่านพิธีแต่งงาน พ่อล่ำ แม่ล่ำ เปรียบเสมือนตุลาการหรือเป็นคนกลางที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสามี ภรรยา พ่อล่ำจะปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย คุณสมบัติเบื้องต้น อาทิ 1) เป็นผู้นำ ครอบครัวที่ดี 2) ไม่มีประวัติการอยู่ร้าง หรือทะเลาะเบาะแว้ง 3) ผู้คนในชุมชนให้การยอมรับ เป็นต้น ครอบครัวของเจ้าบ่าวทาบตามและยอมรับ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เขียนสะใภ้เขียนเขย หมายถึง พิธีการอบรมสั่งสอนระหว่างสะใภ้และเขยในพิธีแต่งงานและหลังแต่งงานโดยพ่อล่ำ แม่ล่ำเป็นผู้อบรมสั่ง การปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัวเครือญาติตลอดจนการประกอบอาชีพ ส่วน ระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติไทยลาว การควบคุมระดับชุมชนชาติพันธุ์ผู้ ไทยนับถือผีประจำกลุ่มคือ ผีผดดา เป็นผีประจำหมู่บ้านชาวผู้ไทย สำหรับบ้านกุดหว้าเคยอัญเชิญมา เชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง ต่อมาสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านเชิญกลับไปศาลมเหศักดิ์ อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะต่อมาจึงเชิญปู่ตาจากชาติพันธุ์ไทยลาวมาแทน การควบคุมทาง

สังคมจะต้องถือปฏิบัติตามข้อกำหนดของกะจำด้วยการเคารพนับถือระบบผีเป็นเหตุให้เกิดประเพณีสำคัญ คือ บุญบั้งไฟตะไลล้าน

1.3 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง บ้านกุดแฮด อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร มีลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย เอกลักษณ์เด่นของกลุ่มนี้คือตั้งถิ่นฐานในพื้นที่สูงเชิงเขามีความผูกพันกับผืนป่าระบบการนับถือผีมี 3 ลักษณะที่เด่น คือ ผีป่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อาศัยป่าเป็นที่ทำมาหากิน มีการปลุกสตัยในป่า เรียกว่า ทับวัว-ทับควาย ซึ่งใช้ชีวิตอยู่บนภูเขาตลอดฤดูฝน การควบคุมสมาชิกอาศัยระบบความเชื่อเรื่องผี การเคารพและให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ในส่วนการควบคุมระดับครอบครัวให้ความสำคัญกับผีเรือนโดยมีหิ้งผีประจำเรือนชายจะต้องเชื้อฟางพ่อดาทูทุกอย่างมีฉะนั้นถือว่าผิดผี จะต้องเสียผี ด้วยไก่ หมูและเหล้า ในสมัยก่อนถือว่าเป็นที่หายากและราคาแพง การควบคุมทางสังคมที่ยังสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันคือ หากมีกิจกรรมชุมชนผู้เป็นชายจะต้องร่วมกันทำงาน เช่น งานบุญประจำชุมชน นอกจากนี้แล้วชาวบ้านให้ความสำคัญเคารพยำเกรงต่อผีปู่ตาในเกือบทุกเรื่อง ผีปู่ต่ายังมีบทบาทในการดูแลธรรมชาติหากเทียบกับชาติพันธุ์ไทยลาว และชาติพันธุ์ผู้ไทย นับว่ากลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงให้ความสำคัญกับระบบผีมากกว่า

ทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์ เรื่องราวข้อพิพาทเกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่เจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยพระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กะจำ ผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความสำคัญเคารพนับถือ ร่วมกันระงับข้อพิพาท ได้แก่ กรณีความขัดแย้งระหว่างสามี ภรรยา ผู้สาว ทะเลาะวิวาท ทรัพย์สินมรดก อุบัติเหตุ ลักทรัพย์ หมิ่นประมาท และกรณีที่ดิน ประเด็นดังกล่าวสามารถระงับได้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยภูมิปัญญาเจ้าโคตร ต่อมาระบบนี้เปลี่ยนแปลงสาเหตุมาจากกลไกระบบเศรษฐกิจและสังคม การสื่อสารคมนาคม การศึกษา เกิดองค์ที่บังคับใช้กฎหมาย มีสถานีตำรวจ สำนักงานอัยการ หน่วยงาน และศาล ระบบเจ้าโคตรแบบจารีตจึงมีบทบาทลดลง

2. บทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรใน 3 กลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ปัจจุบันแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยังนำภูมิปัญญามาใช้ในกลุ่มของตนหลายด้าน ได้แก่การระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยาทะเลาะกันอย่างรุนแรงถึงขั้นจะหย่าร้าง ทั้งสองฝ่ายจะต้องปรึกษากับเจ้าโคตรก่อน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ไทย จะต้องปรึกษาพ่อแม่แม่เพื่อไม่ให้ไกลเกลี่ยหาสาเหตุของปัญหาโดยนัดคู่กรณีเข้าร่วมรับฟังผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ดำเนินการประนีประนอม เพื่อช่วยหาทางออก ซึ่งจะต้องทำตัวเป็นกลางให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจตรงกัน ตกลงกันได้ เจ้าโคตรจะอบรมสั่งสอนปรับไหมตามประเพณี การเป็นเจ้าพิธีในงาน เช่น งานแต่งงาน เจ้าโคตรหรือญาติผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะต้องอยู่ในพิธี เริ่มจากพิธีสู่ขอ จนถึงจัดพิธีแต่งงานซึ่งในวันนั้นตามประเพณี คู่บ่าวสาวต้องสมมา(ขอขมา)เจ้าโคตรและขอพร โดยเจ้าโคตรจะอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการครองเรือน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันให้มีความสุขตลอดไป การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ปัจจุบันผู้มีความรู้ความสามารถในการเป็น

ผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อ ยังมีบทบาทสำคัญ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และบุคคลที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่นจักสาน ทอผ้า ทำไร่หรือการเกษตร บุคคลดังกล่าวนี้เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษและนำมาถ่ายทอดความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในปัจจุบัน

บทบาทผู้นำ การควบคุมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง ทั้งสามกลุ่มมีลักษณะคล้ายกันคือเมื่อเกิดข้อพิพาทที่ตกลงกันไม่ได้จะต้องมีคนกลางช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอม ลักษณะของข้อพิพาทอาจจะมีหลายกรณีแตกต่างกัน การขัดแย้งในครอบครัว บุคคล ชุมชน หรือประชาชนทั่วไปในสังคม ผู้นำมีบทบาทในการไกล่เกลี่ย ส่วนบทบาทการเป็นเจ้าพิธีเป็นผู้นำ เกี่ยวกับงานประเพณีพิธีกรรมทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ด้านการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำในการอบรมสั่งสอน ทางด้านวิชาชีพท้องถิ่น ที่สำคัญและแตกต่างคือ กลุ่มผู้ไทยโดยนายพิศดา จำพล เป็นปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความสามารถในการรวบรวมประวัติศาสตร์บอกเล่า ผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม เป็นผู้ริเริ่มการทำบั้งไฟทะเลล้าน ของชุมชนผู้ไทยบ้านกุดหว้าจนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ส่วนปราชญ์ชาวบ้านกุดแฮดมีความโดดเด่นในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

3. การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะคล้ายกันในสมัยจารีตเดิมอาศัยระบบความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งกำหนดแนวปฏิบัติไว้ร่วมกัน หากฝ่าฝืนมีบทลงโทษ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย กระบวนการยุติธรรมที่มาจากอำนาจรัฐได้เข้ามาแทนที่บาทของเจ้าโคตรจึงลดลงตามกระแส เมื่อเกิดข้อขัดแย้งในยุคใหม่จึงเข้าสู่วิถีทางกฎหมายและในที่สุดภาระหนักจึงไปอยู่กับศาล ยุติธรรมชุมชนเป็นกระแสที่เริ่มมีในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 โดยมีการจัดตั้งและดำเนินการ เน้นให้ชุมชนแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทก่อนที่จะไปดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย มีการไกล่เกลี่ยทำให้คดีข้อพิพาทต่าง ๆ ในคดีแพ่งหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และคดีอาญาที่ไม่เป็นคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีอาญาที่ยอมความได้

การบูรณาการภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่มพบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้นำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาบูรณาการผ่านบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนได้แก่ การระงับข้อพิพาท โดยมีคณะกรรมการตุลาการชุมชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่พิจารณาอรรถคดี หรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่นกรณีลักขโมยหากจับผู้กระทำผิดได้และยอมรับผิด คณะตุลาการชุมชนอาจให้ผู้กระทำผิดสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะไม่ทำผิดซ้ำอีก และอาจมีการปรับโทษตามความเหมาะสม การเป็นเจ้าพิธีในงาน เช่น งานแต่งงาน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ถือปฏิบัติตามพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด หากใครฝ่าฝืนเจ้าโคตรจะต้องเรียกมาอบรมว่ากล่าวตักเตือน ให้อำนาจการกระทำผิดจารีตประเพณี ซึ่งจารีตประเพณีนั้นได้นำมาบูรณาการเป็นกฎกติกาหรือข้อห้ามของหมู่บ้าน การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยอุทิศเวลาและความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเกษตร หัตถกรรม ศาสนา ประเพณี โภชนาการ แพทย์

แผนไทยและความรู้อื่น ๆ นำมาถ่ายทอดให้ผู้สนใจ ได้เรียนรู้โดยไม่หวังค่าตอบแทน ผู้มีบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า “ คุรุภูมิปัญญา ” ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในปัจจุบันปัญหา พบว่า การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น ชาวบ้านขาดที่ทำกิน รายได้น้อย อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ยากจน ครอบครัวหย่าร้าง ทะเลาะวิวาท คนในชุมชนมีวสันตยาเสพติดมากขึ้น การเคารพเชื่อฟัง ผู้ใหญ่ลดน้อยลง ความขัดแย้งในสังคมเพิ่มมากขึ้น ไกล่เกลี่ยกันไม่ได้ ขาดความรู้ด้านกฎหมายเข้าไม่ถึง ความยุติธรรมเป็นสาเหตุที่ทำให้คดีความขึ้นไปอัดแน่นในศาลทุกแห่งทั่วประเทศ

โดยสรุปสิ่งค้นพบเกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาเจ้าโคตรและการควบคุมทางสังคมของผู้นำชุมชนมีการประยุกต์ร่วมกันระหว่างเจ้าโคตรในตระกูลและเจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชนมาโดยตลอด แต่ละช่วงเวลามีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสเชิงนโยบาย รวมทั้งค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง บุคคลที่มีชื่อเรียกเป็นผู้นำจึงมีบทบาทหลายด้านพร้อมกัน ทั้งทางด้านความเชื่อ ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน ปราชญ์ชุมชน และคุรุภูมิปัญญา

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง การระงับข้อพิพาท ผลการวิจัย พบว่า เจ้าโคตรเป็นบุคคลสำคัญในแต่ละตระกูล เป็นผู้อาวุโสสูงสุด มีคุณธรรม จริยธรรม เฉลียวฉลาด ซื่อสัตย์ ไม่ลำเอียง เป็นที่ปรึกษาแนะแนวทางในการประกอบอาชีพ การทำนาหากินช่วยแก้ปัญหาให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนด้วยความจริงใจ และเป็นผู้ประสานประโยชน์เมื่อตัดสินชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้นทุกคนยอมรับจบลงด้วยดี ไม่อาฆาตล้างแค้นภายหลัง ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง มีความเป็นกลางให้ความเป็นธรรมในการไกล่เกลี่ย เช่น กรณีการระงับข้อพิพาทสามี-ภรรยา จนทั้งคู่ตกลงกันได้เข้าใจซึ่งกันและกัน เจ้าโคตรยังให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันมีคุณค่าสอนสามีภรรยา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสาน

สอดคล้องกับ นิคม กองเพชร (2553, น.150-151) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพ่อล่าม ความปรองดองพื้นฐานในชีวิตสมรสของชาวผู้ไทย พบว่า พ่อล่ามมีบทบาทสำคัญในการ สร้างความปรองดองในชีวิตสมรสของชาวผู้ไทย ช่วยแก้ปัญหาไกล่เกลี่ยเปรียบเสมือนตุลาการในศาล เป็นการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การเป็นเจ้าพิธี ในงาน การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการเป็นเจ้าพิธีในงานมีมายาวนาน จากอดีต เช่น งานแต่งงาน เริ่มจากการทำพิธีสู่ขอสะใภ้ จะมีเจ้าโคตรที่อาวุโสสูงสุดของฝ่ายชายเป็นตัวแทนกล่าวเจรจาสู่ขอผู้จะเป็นสะใภ้จากเจ้าโคตรฝ่ายหญิง ส่วนเจ้าพิธีฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายกำหนดสินสอดทองหมั้นตัวแทนทั้งสอง

ฝ่ายจะพูดคุยเจรจากันจนสามารถตกลงกันได้ ผู้ทำหน้าที่เจรจากันเรียกว่า เจ้าพิธีในงาน ปัจจุบันพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรมากขึ้น เช่น เป็นพิธีกรในงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานรับตำแหน่งใหม่ งานบวชนาค งานศพ งานวันเกิด และงานบุญประเพณีตามเทศกาลที่ชุมชนจัดขึ้น ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นเจ้าพิธีในการดำเนินการส่วนเจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสจะเป็นผู้มาร่วมพิธีในงาน ทั้งนี้การลำดับขั้นตอนพิธีการอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาเจ้าโคตรโดยมีผู้อาวุโสให้คำปรึกษา เพื่อให้งานพิธีต่าง ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ตามภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน

การจัดพิธีในเทศกาลงานบุญประเพณีหรืองานประเพณีตามโอกาส เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และงานแต่งงาน ผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีหรือเป็นพิธีกรส่วนใหญ่จะเป็น ผู้นำชุมชน อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าภาพ ส่วนเจ้าโคตรจะเป็นแขกผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานยังได้รับความเคารพนับถือจากเจ้าภาพ โดยจัดที่รับรองอย่างเหมาะสม ดังที่เคยปฏิบัติมาซึ่งได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ของมาลินอสกี (Malinowski, pp.1884-1942) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ คือ การเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนอง ความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยวัฒนธรรมได้เติบโตมาจากความต้องการต่อ ความจำเป็น 3 ด้านของมนุษย์ คือ 1) ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ เป็นต้น 2) ความต้องการด้านสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการร่วมมือทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริหาร และการควบคุมทางสังคม 3) ความต้องการทางด้านจิตใจ คือความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงด้านจิตใจ และยิ่งสอดคล้องกับ อรรถิย ศรีทองธรรม (2539, น.237-248) ได้ศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านภาคอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน พบว่า การปฏิบัติตามความเชื่อเกี่ยวกับผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำพิธีด้วยความเคารพ ห้ามลบหลู่ เพราะเชื่อว่า ผี นางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพารักษ์สามารถบันดาลทุกข์สุขปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายหนีไป และช่วยปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า เจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นผู้มีภูมิปัญญานันเกิดจากการเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่น ได้แก่ ปราชญ์ด้านการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น หมอธรรม หมอสูตร หมอพราหมณ์ และกะจ้ำ (เฒ่าจ้ำเป็นผู้นำในพิธีเลี้ยงผีบ้าน ผีปู่ตา) หมอสูตร หมอพราหมณ์เป็นผู้นำด้านศาสนา ปราชญ์ด้านจักสานเป็นผู้สืบทอดถ่ายทอดความรู้ด้านการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์ทำนา ปราชญ์ด้านทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสืบทอดถ่ายทอดด้านการทอผ้าเครื่องนุ่งห่ม และยังมีปราชญ์ด้านการรักษาสุขภาพด้านสมุนไพร หมอเป่า หมอน้ำมันต์ และหมอเหยา ตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์

ปราชญ์ชาวบ้านเป็นครูภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความรอบรู้ สามารถนำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่นได้สืบต่อกัน เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ปลูกบ้าน การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การจักสาน และปราชญ์ด้านอาชีพอื่น ๆ โดยมีการถ่ายทอดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เน้นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นผู้นำชุมชนได้อย่างมั่นใจ

สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยวิลเลียม เจ เพอร์รี่ และริเวอร์ตส์ ชาวอังกฤษ มีความเห็นว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกระตุ้น ผลักดันให้มนุษย์มีการอพยพย้ายถิ่น และนำความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชน หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น และยังสอดคล้องกับ ฆัสรา ชมะวรรณ (2537, น.90-94) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์วัฒนธรรม บริโภคตามแนวคิดของเรมอนด์ วิลเลียม พบว่า สังคมและวิถีทางวัฒนธรรม บุคคลกระบวนการ พื้นฟูวัตถุต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน โดยการผลิตซ้ำ เลียนแบบ จำลอง การปั้น การพิมพ์ การคัดลอก เพื่อการจำหน่าย เป็นการสืบทอดอนุรักษ์การฟื้นฟูสร้างสรรค์ความหลากหลาย และเป็นการเผยแพร่ วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งทางศักยภาพ ความหมายและให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่วัฒนธรรมของสังคม

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง การระงับข้อพิพาท ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการระงับข้อพิพาทของกลุ่มไทยลาวบ้านเชียงใหม่ กรณีสามีภรรยาส่วนใหญ่จะตกลงกันเองโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ กรณีคู่สาวของกลุ่มกะเลิงบ้านกุดแฮด ยังนิยมให้เจ้าโคตรไกล่เกลี่ยประนีประนอม และตกลงกันในชุมชน ส่วนกลุ่มผู้ไทยบ้านกุดหว้า กรณีสามี-ภรรยา ยังนิยมการไกล่เกลี่ยจากพ่อล้า-แม่ล้า การหย่าร้างมีน้อยที่สุดเพราะชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า ยังสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อเคารพผู้อาวุโส เจ้าโคตรหรือปฏิบัติตามคำสอนของพ่อล้า-แม่ล้า อย่างเคร่งครัด

กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มยังมีการไกล่เกลี่ยประนีประนอม กรณีทะเลาะวิวาท โดยมีผู้อาวุโส หรือเจ้าโคตรเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย กรณีสามี-ภรรยา จะตกลงกันได้ในชุมชน กรณีทะเลาะวิวาทที่ยุ่งยาก ตกลงกันไม่ได้ คือกรณีทรัพย์มรดก และยังพบว่า แม้คดีจะถึงชั้นศาล ยังได้รับคำแนะนำจากชั้นศาลให้ไกล่เกลี่ยประนีประนอม โดยมีเจ้าโคตรทั้ง 2 ฝ่าย มาร่วมในการไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางช่วยตัดสินให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกับ นิคม กองเพชร (2553, น.150-151) ได้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพ่อล้า-แม่ล้า พบว่าบทบาทของพ่อล้า-แม่ล้า ในการสร้างความผูกพันการครองรักครองเรือนของคู่สามีภรรยา ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กรณีคู่สามีภรรยาทะเลาะกัน ช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมไม่ให้เกิดการหย่าร้าง อาจกล่าวได้ว่า พ่อล้า-แม่ล้าเหมือนตุลาการในศาล และยังเป็นพ่อแม่คนที่สองของลูกหลานที่คอยอบรมสั่งสอนสร้างความสัมพันธ์ภาพในครอบครัว

3. การเป็นเจ้าพิธีในงาน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการเป็นเจ้าพิธีในงานนิยมใช้คำว่า “พิธีกร” ซึ่งจะเป็นบุคคลที่ลำดับขั้นตอนในงาน และยังทำหน้าที่กล่าวต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ตลอดจนกล่าวขอบคุณผู้มาร่วมงาน ผู้ที่ทำหน้าที่พิธีกรหรือเป็นเจ้าพิธีในงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน จะต้องอยู่ในงานจนแล้วเสร็จและยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาช่วยแก้ปัญหาในการจัดงาน เช่น ปัญหาการจราจร สถานที่จอดรถ การให้บริการด้านต่าง ๆ เพื่อให้การจัดงานสำเร็จด้วยดี การเป็นเจ้าพิธีในงาน ในอดีตจะเป็นผู้อาวุโสหรือเจ้าโคตรเป็นเจ้าพิธีในการลำดับขั้นตอน การประกอบพิธีกรรม และให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดงาน ปัจจุบันผู้อาวุโสจะร่วมเป็นเจ้าพิธี ส่วนผู้ดำเนินการจะเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ทำหน้าที่พิธีกร และได้รับการถ่ายทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น

สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยฟรานส์ โบแอส (Frang Boas) อธิบายว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะมีการแพร่กระจายทุกทิศทุกทางจากจุดกำเนิดวัฒนธรรมออกไปได้ไกลที่สุด จุดกำเนิดหรือจุดศูนย์กลางจะมีอายุเก่าแก่ที่สุด โดยมีองค์ประกอบของวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ 1) ลักษณะทางวัฒนธรรม 2) หน่วยรวมวัฒนธรรม และ 3) เขตวัฒนธรรม และทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าสังคมแต่ละสังคมมีลักษณะเฉพาะตัวเอง ปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่งเป็นตัวกำหนดให้เกิดลักษณะบางอย่างไม่ได้

4. การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านอันเกิดจากการเรียนรู้และได้สืบทอดจากบรรพบุรุษส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสหรือเจ้าโคตรมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น หมอยา หมอสู่วัณ หมอตำแย หมอสมุนไพร การจักสาน ทอเสื่อ ทอผ้า และการถนอมอาหาร เป็นต้น ปัจจุบันบุคคลที่มีความรู้ความสามารถดังกล่าว ยังมีบทบาทสำคัญโดยได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาในบทบาทของผู้นำชุมชน สร้างประโยชน์ให้ชุมชนโดยการเผยแพร่ความรู้ให้คนในชุมชนผู้สนใจได้เรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผู้วิจัยค้นพบว่า การเป็นปราชญ์ชาวบ้านในบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน ขาดขวัญกำลังใจ ไม่มีค่าตอบแทน มีเพียงการต้อนรับ อาหาร และกล่าวขอบคุณ หรือมีของฝากของที่ระลึก หรือเกียรติบัตรที่แสดงสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงการมีน้ำใจในการให้ความรู้แก่ชุมชน หากบุคคลดังกล่าวหมดวาระการเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน การทำหน้าที่ปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้ต่อสังคม และสัญลักษณ์ต่าง ๆ อาจจะหมดไปจากชุมชนชาวอีสาน สอดคล้องกับ พจนานถ กริ่งไกร (2545, น.66-72) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า กระบวนการให้ความรู้ ต้องให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทุกด้าน เช่น การเงิน การประสานงานกับชุมชน หรือหน่วยงานนอกชุมชน ประชาสัมพันธ์กับชุมชนอื่น เพื่อจะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และประการสำคัญการจัด

กิจกรรมจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนางานให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคชุมชน ควรสนับสนุนเจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสในชุมชนได้มีโอกาสได้ร่วมเป็นคณะกรรมการตุลาการชุมชน ได้นำภูมิปัญญามาใช้ในการระงับข้อพิพาทป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นเพื่อให้คู่พิพาทอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรมาบูรณาการสู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนเพื่อใช้ในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมให้คู่พิพาทยอมรับตกลงโดยไม่มีความอาฆาตกันภายหลังและการระงับข้อพิพาทไม่ว่ากรณีใดควรนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรมาใช้ในการไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจลดความรุนแรงข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและทรัพยากรได้มากกว่าการดำเนินคดีที่เข้าสู่กระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ โครงสร้างเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการตุลาการชุมชน บทบาทหน้าที่ คุณสมบัติและวิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการตุลาการ ข้อดีข้อเสียของการระงับข้อพิพาทนอกศาล และจัดทำหลักสูตรเพื่อให้ความรู้แก่คณะกรรมการตุลาการชุมชนเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบกับกำหนดค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กวี วงศ์พุม. (2536). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี พิมพ์ครั้งที่ 3.
- กุลวิตรา ภักคานนท์. (2531). นานาทัศนะเกี่ยวกับ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*, 24(1). (สิงหาคม – กันยายน).
- ฉัตร ชมะวรรณ. (2537). *แนวความคิดของ เรย์มอนด์ วิลเลียมในวัฒนธรรมศึกษาและการวิเคราะห์วัฒนธรรมบริโภค*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชอบ ดีสวนโคก. (2547). *เจ้าโคตรระบบอาวุโสอีสาน*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงคุณ จันทจร. (2553). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง*. มหาสารคาม: คณะวัฒนธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- บุญตา ส.ผาบมีชัย. (2547). *กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถวิล เกสรราช. (2512). *ประวัติผู้ไทย*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- นิคม กองเพชร. (2553). *บทบาทของพอลาม: ความปรองดองพื้นฐานในชีวิตสมรสของชาวผู้ไท*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พจนารถ กริ่งไกร. (2545). *การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(พัฒนาสังคม). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระอธิพันธ์ อภิภูณโณและ. (2548). *ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตร*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(ฉบับพิเศษ).
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2550). *แนวคิดและแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น*. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 1(2), กรกฎาคม – ธันวาคม.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2545). *ภูมิปัญญาบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2542). *การนำภูมิปัญญาชุมชน ยาชุดพิเศษในการพัฒนา*. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, 36(5). มิถุนายน
- สมชาย วรรณลู. (2551). *การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมศักดิ์ จังตระกุล. (2554). *การจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทย*. นครปฐม: วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- สุพจน์ ประเสริฐศรี. (2527). *การศึกษาและวัฒนธรรมของอีสานใต้*. การศึกษาแห่งชาติ.
- สุรจิตต์ จันทระสา. (2543). *เมืองมุกดาหารและจังหวัดมุกดาหาร*. มุกดาหาร: สภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร.
- อรทัย ศรีทองธรรม. (2539). *วัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน*. *กรณีศึกษาหมู่บ้านในอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Ashley, Dominic Tarlton. (1995). *Bureaucratic Barriers and Constraints to the Utilization of Indigenous knowledge in Sustainable Agriculture in Sierra Leone*. Madison: The University of Wisconsin- Madison.

The Black, Guy. (1989). *The Application of system analysis to Government Operation*.

Washington D.C.: National Institute of Washington.

Lebars, Frank. M. and Others. (2001). *Ethnic Group of Main and Southeast Asia*. New

Haven. Human Relations Area Files Press.